مجله علمی پژوهش در روانشناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی ، شماره۱۴ ، زمستان ۱۳۹۷جلد۱، ص ۱۱۱-۱۰۰
http://www.jisc.ir

واکاوی کتابهای دینی دبیرستان دوره ی متوسطه دوم در موردپذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناختن خود و شناخت خداوند

مجله علمی پژوهش در روانشناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی (سال چهارم)
شماره ۱۴ / زمستان ۱۳۹۷ / ص ۱۱۱-۱۰۰

اکرم احمدی[۱]، مهشیدایزدی[۲]

[۱] کارشناسی ارشدبرنامه درسی

[۲] هیات علمی دانشگاه آزاد تهران مرکز

نویسنده مسئول:

اکرم احمدی

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف واکاوی کتابهای دینی دوره دوم متوسطه در مورد پذیرش اعتقادان دینی با گرایش شناخت خدا و خود به روش توصیفی از نوع مطالعات تحلیل محتوا انجام شد. کتابهای مورد بررسی کتابهای دین و زندگی دهم، یازدهم و دوازدهم بود که به شیوه سرشماری تمامی محتوا در هرسه کتاب انتخاب شدند که اعم از متن، تصاویر، اشکال و خودآزمایی ها بودند. ابزار گردآوری داده ها، چک لیست تحلیل محتوا بود که پس از گردآوری، با روشهای آمار توصیفی درصد و فراوانی تحلیل شدند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در کتاب دین وزندگی دهم در مقوله شناخت خدا، تعداد ۱۳۰ مورد، در شاخت خود، ۱۰۸ مورد، در کتاب دین و زندگی پایه یازدهم در مقوله شناخت خدا تعداد ۱۷۲ مورد و در مقوله شناخت خود ، تعداد ۹۹ مورد و همچنین در کتاب دین و زندگی پایه دوازدهم در مقوله شناخت خدا تعداد ۸۴ مورد و در مقوله شناخت خود، تعداد ۸۲ مورد مشاهده گردید.

کلید واژه ها: کتابهای دینی، شناخت خدا، شناخت خود، تحلیل محتوا، دوره دوم متوسطه

مقدمه:

بحث ارتباط دین وتربیت از دیرباز مورد توجه بوده است. تربیت اززاویه دین و حاکمیت نوعی آرمان خواهی درمکاتب تربیتی قرون گذشته یگانه شاخص غیر قابل تردید بوده تاجایی که هرگزاحساس تقابل میان تربیت و دین نمیشمرد . اما سپس از خیزش علمی انسان به سوی علم و وانهادن به جانب دین این امر با سوال جدی مواجه شده تا جایی که پس ازرنسانس نیمه های قرن اخیر بسیاری از مکاتب تربیتی رویکردهای مورد بحث از دخالت دین در تربیت وارتباط ان دو با یکدیگر به عنوان یک امر حاشیه ای تلقی کردند . دغدغه درونی جامعه این است که نسل جدید را به برکت تربیت دینی نسلی مومن به ارزشها وفضایل اخلاقی واحکام الهی بار آورند . منظور از اعتقادات دینی چیست؟ منظور از اعتقادات باورهای دینی در رفتارو عمل است واینکه باورهای دینی نهادینه شود وبه صورت ارزش درونی در بیاید بسیاری از مشکلات رفتاری ، اجتماعی وحتی اقتصادی جامعه حل می شود وبه سمت جامعه مدینه فاضله حرکت میکند وزندگی خود را برمدار دین وخداباوری معنا کنند وسلامت وسعادت جامعه در ابعاد سیاسی ، اجتماعی، فرهنگی تضمین شود(محمود شریفی) تربیت دینی شامل: رشد وتقویت عقاید دینی ، حالات وعواطف مذهبی وآداب دینی وبرقراری وارتباط وکنترل رفتار انسانی چهارمرحله دارد . الف)رفتارهایی که روابط انسان با خودش مطرح است ب)رفتارهایی که روابط انسان با خدا مطرح است ج)رفتارهایی که روابط انسان با همنوعانش مطرح است د)رفتارهایی که روابط انسان با محیط زیست مطرح است مادراین مقوله به روابط انسان با خود که پیش زمینه تمام روابط است بحث می کینیم

۱- برای ترسیم هرگونه نظام یا مدل تربیتی بدون خودشناسی وحدود وخصوصیات آن امکان پذیر نیست .از این رو در گستره معارف اسلامی ،خودشناسی از اساسی ترین آگاهی ها به شمار می آید.

۲-برعکس نا آگاهی نسبت به خودعامل هدر رفتن نیروها ودر نتیجه ،سقوط انسان محسوب می شود.

۳-اهمیت وضرورت پرداختن به انسان شناسی وقتی بیشتر رخ می نماید که بدانیم نظام اقتصادی در هر مکتب بویژه در مکتب اسلام جزیی از کل وحلقه ای از یک سلسله به هم پیوسته وتفکیک ناپذیر است که به تک نگری ویک سونگری می انجامد ،وآن به از هم پاشیدن حلقات وارئه طرحی ناموفق وناموزون می انجامد.(عباسعلی شاملو موسسسه آموزشی امام خمینی) مثال: نقشه وطرح جالب واعجاب انگیزی که یک مهندس ساختمان ترسیم می کند زمانی زیبایی خاص خود را درخارج پیدا می کند که بطور کامل وبی هیچ حرفی در جایی پیاده شود .اما تنها پیاده کردن بخشی از آن نابخردانه است .مثلاً نقشه اتاق پذیرایی ویا نمای بیرونی ناشی از عدم هماهنگی است .

شناخت حقیقی انسان ،ویژگیهای خاص (کرامت) فضیلتها وشرافت های که یک مکتب برای انسان دارد پیش نیاز اجتناب ناپذیر روان شناختی است که به نحوی به بررسی مطلعه پیرامون پدیده های انسانی می پردازد.
آیا درس دینی می تواند چنین نگرشی در نوجوانان ما بوجود آورد؟
آیا نوجوانانی که وارد جامعه می شوند جهان بینی ونگاه لازم را پیدا کرده اند؟
چرا برآیند رفتاری نوجوانان ما چندان مطلوب نیست ؟
چرا جامعه اسلامی ما هنوز نتوانسته در دختران وپسران خود نگاه لازم را بوجود آورد.؟
شاید عوامل متعددی در این مورد دخیل باشد .

بیان مسئله :

آموزههای دینی زمانی تبدیل به رفتارمی شود که توام با تفکر وبصیرت باشد انسان بالقوه کامل ترین وجامع ترین آفریده الهی است ومظهر تمام صفات جمال وجلال است، فقط با ید این استعدادها به بالفعل تبدیل شود .
انسانی که مشتاق تربیت است باید از مراحل سه گانه (شناخت ربوبی خداوند) (مالکیت وتدبیر) و(انتخاب وگزینش)به عنوان رب خویش به صورت تن دادن به ربوبیت او دانست .(باقری ۱۳۸۰:۴۴)
باید از گذر گاه شناخت خود بگذرد
یکی ازتفاوتهای اساسی انسان با سایر مخلوقات الهی امکان دستیابی او به علم ودانش ، واستعداد ، توسعه وکمال بخشیدن به آن دانسته اند (ملاصدرا ،۱۳۶۸،ج۵،۳۴۷)

بحث وبررسی در باب علوم انسانی دینی ، در واقع تلاشی است برای تولید وساختار بندی پارادایمی چند بعدی که همه ی علوم انسانی را در برمی گیرد .

جهان بینی خاص خود مبتنی بر مبانی هستی شناختی ، معرفت شناختی و ارزش شناختی ، برآمده از معارف اسلامی می باشد (صدر)

آموزش ها باید در مدارس داده شود وارزشها باید در مدارس درمدارس درونی شود برندن نلسون(۲۰۰۲). وزیر آموزش وپرورش استرالیا ، بدون توجه ارزش ها خلاء جدی در نسل آینده محسوب می شود .

کیلائی معتعقد است ، امروزخطری که جوامع بشری با آن روبرو هستند فقط خطر سلاح اتمی نیست.

بلکه فروریختن ارزشهای اصیل او وبه حاشیه رانده شدن فرهنگ جوامع را نیز شامل می شود .لذا آموزش ارزش ها باید بنیاد عملی تربیتی را در برگیرد (کیلائی ، ۱۹۸۸،ص۱۲۳)

بخش زیادی از آموزهای دینی ادیادن مختلف را اخلاقیات تشکیل می دهد .اصولا هر جامعه ای برای ادامه حیات خود وتبین اینکه در زندگی چه چزی معنی داراست ومردم باید تحت سیطره ی چه هنجارهای اخلاقی باشند برنامه ای اصولی وپاسخی منطقی نیاز دارد .(عطاران، ۱۳۸۲،ص۲۲۸)

نمی توان مورد انکار قرار داد ، هدف بسیاری از ادیان وسازمان های بین المللی تحکیم مبانی اخلاقی وارزشهای انسانی است .(شریعتمداری ، ۱۳۷۹،ص۱۶۲)

اهمیت وضرورت این تحقیق را می توان در موارد ذیل خلاصه کرد:

۱-اصلاح وبهبود محتوای کتابهای دین وزندگی دوره متوسطه نظری

۲- پیشنهادهای کاربردی برای دبیران کتابهای دین وزندگی دوره متوسطه

۳- الگوئی برای تحلیل محتوا ایجاد می شود که می تواند پژوهش بعدی مورد استفاده قرارگیرد.

اگر انسان ابعاد وجودیش بااهمیت ابعاد شخصیت وی ، توانش وامکانت بالقوه ومحدویت های درونی وبیرونی که در مسیر زندگی پیش پای او وجود دارد به ویژه محدودیت هایی که مربوط به امکانات وداشته های تکوینی اوست هدفی که در زندگی دنبال می کند راهی که برای بهتر وسریع تر رسیدن به این هدف ممکن است برای وی پیش بینی کرد روشن نباشد ارائه هرگونه مسیرتوسعه حتی اقتصادی که برای ما بسیارمهم است ناموفق است خواهش می کنم روی این مسئله بیشتر دقت بفرمایید.

معنی خود شناسی ارتباط مستقیم با توسعه اقتصادی دارد،به سوال کلیدی در بحث های انسان شناختی پاسخ داده می شود که نحوه ی گزینش سیاست های اقتصادی وجهت دهی به آنها موثر است که شامل:

الف- آیا انسان موجودی بی هدف است که بین او ونظام افرینش ارتباطی وجودندارد؟

ب- آیا وی ساخته شده قوانین طبیعت ومحکوم گرایش درونی وسنت های اجتماعی است ؟

ج – آیا مدها ونظامهای اقتصادی پیاده شده در یک جامعه انسان را جبرا می کندوخود نقشی در سازندگی خود ندارد؟

د- بالاخره ایاانسان مجموعه ای از فعل وانفعالات است که در یک سلسله عوامل مادی وبیرونی بوجود می آید ، پس از مدتی نیروهای او تحلیل واز بین می رود؟

ویا اینکه در یک در چشم انداز واقع نگر می توان انسان را به گونه ای دید که :

۱- معتقد است حاکمیت موجودی دانا وحکیم برجهان بوده که اورا برای هدفی آفریده و آیا انسان در کشش ورفتارهای خود ،آزاد ومختار است یا مجبور ودربندند؟ (عباسعلی شاملو)

غزالی در کیمیای سعادت خود می نویسد : بدان که کلید معرفت ،خدای عز وجل ،معرفت نفس خویش است وبرای این گفته اند (من عرف نفسه فقد عرف ربه)

هیچ چیزازخودت به تو نزدیکتر نیست .چون خود را نشناسی دیگران را چون شناسی ؟

۱- در گستره معارف اسلامی ، خود شناسی از اساسی ترین آگاهی ها به شمار آمده است .

۲-عدم آگاهی نسبت به خود عامل به هدر رفتن نیروها ودر نتیجه سقوط انسان محسوب گشته است .

۳- اهمیت وضرورت به انسان شناسی وقی بیشتر رخ می نماید که بدانیم نظام اقتصادی در هر مکتب به ویژه اسلام جزئی از کل وحلقه ای از یک سلسله به هم پیوسته وتفکیک ناپذیر است در تک نگری ویک سو نگری باعث از هم پاشیدن حلقات ارائه طراحی ناموفق وناموزون است.

دربرنامه ریزی تربیتی واقتصادی با انسان چنان کنیم که با گروهی از حیوانات هم ردیف یا پایین تر می شود یعنی کاری کنیم که اوحیوانی چابک وسرپا باشد وخوب کار کند . در اسلام باتوجه به ضرورت انسا ن شناسی پیش در آمدی برتهیه ی یک مدل تربیتی یا حتی طرح توسعه اقتصادی برشمرده میشود.

اهداف پژوهش:

هدف کلی پژوهش : واکاوی کتابهای دین وزندگی دوره متوسطه دوم در پذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناخت خود.

اهداف فرعی :

۱- واکاوی کتابهای دین وزندگی سال اول در مورد پذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناخت خود
۲- واکاوی کتاب های دین وزندگی سال دوم در مورد پذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناخت خود
۳- واکاوی کتاب های دین وزندگی سال دوم در مورد پذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناخت خود

اصول اساسی انسان شناسی

در زندگی بشر آدمی آمیزه ای از دو بخش جسم وجان است .در بینش قرانی مایه ی اصلی وجود انسان را روح او تشکیل می دهد از آنجا که گرایشات مادی زمیه ساز گرایشات معنوی است تا انجا باید روی گرایشات مادی تکیه وسرمایه گذاری کرد که متناسب در جهت رسیدن به کمالات انسانی بوده .مثلاً برای یک درخت وجود شاخ وبرگ کمال است ، اما از طرفی شاخ وبرگ زیاد هم موجب کم شدن میوه ها وکندشدن رشد انها ست.از این رو باغبان برای رساندن درخت به کمال مطلوب که همان میوه دهی است .شاخ وبرگ اضافی را قطع می کند

اهتمام به بعدمادی وبدن تنها در سا ختن مر کبی راهوار برای رسیدن روح به کمال لایق او ست .

توجه به کرامت ها وگزینش ها که با تلاش خود انسان قابل دستیابی است .

تنها آن دسته از انسانها موفق شده اند که با حرکت د ر راستای ایمان وعمل صالح خود را مظهر همه اسماء وصفات الهی سازند می توانند به آن دست یابند (عباسعلی شاملو)

نباید امتیازانسانی وفطری خودرافدای نان وا ب کرد. انسا نها ممکن است با استفاده ازامکانات تکوینی به سمت سرکشی وطغیان بروند وجود ارتباط تنگا تنگ کنش های اختیاری انسان و اعتقاد به مبداومعاد ازیک طرف خودرادرمحضرخدا می بیند به گونه ای که هر رفتاراوموردتوجه ونظارت خداوند است ازطرفی کوچکترین اعمال انسان درکسب سعادت **وشقاوتش به شدت اثر داردبه این** معناست که همانند مکاتب جبری انسان راگرفتارتنگنا های جبری ننموده وکرامت او را زیرپا نگذاشته اند .

ما انسان رااز عناصرگوناگون بیافریدیم تا اورابیازماییم.وبرای اینکه او راازمایش کنیم او راشنواوبینا قرار می دهیم.

مقدرات وسرنوشت از جانب خداونداست و بااراده خود می تواند در شرایط ونظام های اجتماعی وفردی تحول ایجاد کند .پیروزی وشکست ومرگ وحیات جامعه نیز به اراده تک تک افراد بستگی دارد .این انسانها هستند که می توانندبا خود سازی واصلاح خویش وتقویت روحیه تقوی وخود کنترلی خدا محور، صبر ومقاومت در برابر مشکلات شاهد پیروزی وتعالی باشد انسان خود مسئول اعمال فردی واجتماعی خویش است .

خداوند در سوره ی انفال پس از برخورد با مشرکان در جنگ بدر وتشبیه سرگذ شت انان به داستان فرعونیان می فرماید.خداوند نعمتی را که به قومی داده تغییر نمی دهد مگر اینکه انان خود را دگر گون کنند .بنا براین سرنوشت جامعه وملت ها درگروگزینش واراده انهاست ذلک بان الله لم یک مغیرا انعمها علی قدم حتی یغیرواما بانفسهم پس اگر افراد جامعه با گرفتاریهای زیادی روبرو هستند انان باید اراده کرده ودر درون خود تحول ایجاد کنند

روش شناسی

پژوهش حاضر براساس ماهیت از نوع مطالعات توصیفی است. جامعه آماری پژوهش را کلیه کتب دین و زندگی دوره دوم متوسطه(دهم، یازدهم و دوازدهم) می باشد که به صورت سرشماری کلیه متون اعم از متن، تصویر، اشکال، خودآزمایی ها مورد بررسی واقع شد. ابزار گردآوری داده ها، سیاهه یا چک لیست تحلیل محتوا(مقوله در متن) می باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار توصیفی مانند فراوانی، درصد و میانگین استفاده شد.

یافته ها:

توجه کتابهای دین وزندگی سال دهم در مورد پذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناخت خدا و خود چگونه است و به چه میزان؟

جدول (۱): وضعیت مقوله های شناخت خدا و خود در کتاب دین و زندگی پایه دهم

بخش	مولفه های شناخت خدا / دروس	توصیف صفات خداوند	القای تفکرورزیدن در جهان	توصیف انسان خداگونه	راهنما شناسی	شناخت معاد و اعتقاد به آن	روشهای تربیتی خداشناسی	تفکر در قرآن	جمع
تفکر و اندیشه	هدف زندگی	۱	۴	۰	۲	۰	۱	۰	۵۸
	پرپرواز	۰	۲	۱	۰	۱	۰	۰	
	پنجره ای به روشنایی	۰	۰	۰	۲	۰	۲	۱	
	آینده روشن	۰	۳	۱	۰	۲	۱	۰	
	منزلگاه بعد	۳	۰	۲	۰	۶	۲	۰	
	واقعه ی بزرگ	۲	۳	۰	۲	۸	۳	۰	
قدم در راه	فرجام کار	۱	۲	۱	۳	۷	۲		۷۲
	آهنگ سفر	۰	۱	۲	۲	۴	۱	۰	
	دوستی با خدا	۵	۴	۰	۳	۰	۰	۲	
	یاری از نماز و روزه	۳	۲	۰	۱	۴	۰	۰	
	فضیلت آراستگی	۰	۱	۰	۱	۰	۲	۲	
	زیبایی پوشیدگی	۳	۰	۵	۱	۴	۵	۰	
جمع		۱۹	۲۲	۱۲	۱۷	۳۶	۱۹	۵	۱۳۰
درصد		۱۴/۶۱	۱۶/۹۲	۹/۲۳	۱۳/۰۷	۲۷/۶۹	۱۴/۶۱	۳/۸۴	۱۰۰

بخش	مولفه های شناخت خود / دروس	فهم هویت	خودیابی و تلاش برای آن	خودسازی و تلاش برای آن	آگاهی بخشی با انواع خود (جسمی، روحی، معنوی، خدایی)	ارتباط خود با خدا	ارتباط خود با خود	ارتباط خود با طبیعت	جمع
تفکر و اندیشه	هدف زندگی	۰	۱	۲	۰	۰	۰	۰	۴۵
	پرپرواز	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	
	پنجره ای به روشنایی	۲	۱	۱	۳	۲	۲	۱	
	آینده روشن	۲	۳	۴	۲	۱	۱	۰	
	منزلگاه بعد	۲	۱	۰	۰	۱	۰	۰	
	واقعه ی بزرگ	۱	۰	۲	۲	۳	۲	۲	
قدم در راه	فرجام کار	۲	۱	۲	۱	۱	۰	۰	۶۳
	آهنگ سفر	۲	۱	۱		۲	۱	۲	
	دوستی با خدا	۲	۱	۰	۰	۰	۲	۰	
	یاری از نماز و روزه	۲	۳	۱	۴	۳	۱	۲	
	فضیلت آراستگی	۲	۱	۴	۳	۲	۲	۱	
	زیبایی پوشیدگی	۲	۱	۱	۱	۲	۲	۲	
جمع		۱۹	۱۴	۱۶	۱۶	۱۸	۱۴	۱۱	۱۰۸
درصد		۱۷/۵۹	۱۲/۹۶	۱۴/۸۱	۱۴/۸۱	۱۶/۶۶	۱۲/۹۶	۱۰/۱۸	۱۰۰

براساس نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی پایه دهم در شناخت خدا مقوله توصیف صفات خداوند با ۱۹ مورد (۱۴/۶۱٪)، القای تفکر ورزیدن درجهان با ۲۲ مورد (۱۶/۹۲٪)، توصیف انسان خداگونه با ۱۲مورد (۹/۲۳٪)، راهنما شناسی با ۱۷ مورد (۱۳/۰۷ ٪)، شناخت معاد و اعتقاد به آن با ۳۶ مورد (۲۷/۶۹٪)، روشهای تربیتی خداشناسی با ۱۹ مورد (۱۴/۶۱٪) و تفکر در قرآن با ۵ مورد (۳/۸۴ ٪) به خود اختصاص داده اند.

براساس نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی پایه دهم در شناخت خود مقوله فهم هویت ۱۷/۵۹ درصد ، خودیابی و تلاش برای آن ۱۲/۹۶ درصد، خوسازی و تلاش برای آن ۱۴//۸۱ درصد، آگاهی بخشی با انواع خود با ۱۴/۸۱ درصد، ارتباط خود با خدا با ۱۶/۶۶ درصد، ارتباط خود با خود با ۱۲/۹۶ و ارتباط خود با طبیعت ۱۰/۱۸ درصد از محتوا رو به خود اختصاص داده اند.

جدول (۲): وضعیت مقوله های شناخت خدا و خود در کتاب دین و زندگی پایه یازدهم

بخش	مولفه های شناخت خدا / دروس	توصیف صفات خداوند	القای تفکرورزیدن در جهان	توصیف انسان خداگونه	راهنما شناسی	شناخت معاد و اعتقاد به آن	روشهای تربیتی خداشناسی	تفکر در قرآن	جمع
تفکر و اندیشه	هدایت الهی	۲	۳	۳	۵	۴	۳	۱	۱۵۲
	تداوم هدایت	۲	۲	۱	۴	۲	۳	۲	
	معجزه جاویدان	۳	۲	۳	۲	۸	۱	۵	
	مسئولیت های پیامبر(ص)	۰	۰	۱	۸		۰	۰	
	امامت، تداوم رسالت	۳	۲	۲	۴	۲	۳	۰	
	پیشوایان اسوه	۱	۰	۲	۴	۱	۲	۰	
	وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان پس از رسول	۰	۲	۴	۳	۲	۲	۳	
	احیای ارزش های راستین	۱	۲	۳	۴	۳	۲	۱	
	عصر غیبت	۰	۲	۲	۶	۲	۰	۰	
	مرجعیت و ولایت فقیه	۱	۰	۲	۱	۲	۱	.۰	
درمسیر	عزت نفس	۰	۱	۲	۰	۲	۱	۱	۲۰
	پیوند مقدس	۱	۲	۱	۱	۳	۲	۳	
جمع		۱۴	۱۸	۲۶	۴۲	۳۱	۲۰	۲۱	۱۷۲
درصد		۸/۱۳	۱۰/۴۶	۱۵/۱۱	۲۴/۴۱	۱۸/۰۲	۱۱/۶۲	۱۲/۲	۱۰۰
بخش	مولفه های شناخت خود / دروس	فهم هویت	خودیابی و تلاش برای آن	خودسازی و تلاش برای آن	آگاهی بخشی با انواع خود (جسمی، روحی، معنوی، خدایی)	ارتباط خود با خدا	ارتباط خود با خود	ارتباط خود با طبیعت	جمع

تفکر و اندیشه	هدایت الهی	۱	۲	۳	۲	۱	۰	۱	۷۹
	تداوم هدایت	۱	۰	۰	۰	۱	۲	۰	
	معجزه جاویدان	۲	۰	۰	۱	۰	۲	۱	
	مسئولیت های پیامبر(ص)	۱	۱	۲	۱	۱	۱	۱	
	امامت، تداوم رسالت	۱	۲	۱	۱	۰	۲	۱	
	پیشوایان اسوه	۲	۱	۲	۱	۱	۱	۲	
	وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان پس از رسول	۲	۱	۱	۲	۳	۱	۲	
	احیای ارزش های راستین	۱	۰	۰	۱	۲	۰	۱	
	عصر غیبت	۱	۱	۲	۱	۲	۳	۱	
	مرجعیت و ولایت فقیه	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۳	
درمسیر	عزت نفس	۱	۲	۲	۲	۱	۲	۱	۲۰
	پیوند مقدس	۱	۰	۱	۱	۲	۳	۱	
جمع		۱۵	۱۰	۱۵	۱۳	۱۴	۱۷	۱۵	۹۹
درصد		۱۵//۱۵	۱۰/۱۰	۱۵/۱۵	۱۳/۱۳	۱۴/۱۴	۱۷/۱۷	۱۵/۱۵	۱۰۰

براساس نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی پایه یازدهم مقوله توصیف صفات خداوند با ۱۴ مورد (۸/۳۱٪)، القای تفکر ورزیدن درجهان با ۱۸ مورد (۱۰/۴۶٪)، توصیف انسان خداگونه با ۲۶ (۱۵/۱۱٪)، راهنما شناسی با ۴۲ مورد (۲۴/۴۱٪)، شناخت معاد و اعتقاد به آن با ۳۱ مورد (۱۸/۰۲٪)، روشهای تربیتی خداشناسی با ۲۰ مورد (۱۱/۶۲ ٪) و تفکر در قرآن با ۲۱ مورد (۱۲/۲ ٪) به خود اختصاص داده اند.

براساس نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی پایه یازدهم در شناخت خود مقوله فهم هویت ۱۵/۱۵ درصد ، خودیابی و تلاش برای آن ۱۰/۱۰ درصد، خوسازی و تلاش برای آن ۱۵/۱۵ درصد، آگاهی بخشی با انواع خود با ۱۳/۱۳ درصد، ارتباط خود با خدا با ۱۴/۱۴درصد، ارتباط خود با خود ۱۷/۱۷ و ارتباط خود با طبیعت ۱۵/۱۵ درصد از محتوا رو به خود اختصاص داده اند.

جدول (۳): وضعیت مقوله های شناخت خدا و خود در کتاب دین و زندگی پایه دوازدهم

بخش	دروس / مقوله های شناخت خداوند	توصیف صفات خداوند	القای تفکرورزیدن در جهان	توصیف انسان خداگونه	راهنما شناسی	شناخت معاد و اعتقاد به آن	روشهای تربیتی خداشناسی	تفکر در قرآن	جمع
اندیشه و قلب	هستی بخش	۱	۰	۲	۱	۳	۱	۱	۶۱
	یگانه بی همتا	۲	۰	۱	۰	۲	۳	۱	
	حقیقت بندگی	۴	۳	۲	۱	۱	۲	۲	
	در مسیر اخلاص	۱	۲	۲	۲	۱	۲	۱	
	قدرت پرواز	۱	۳	۲	۱	۲	۳	۱	
	سنت های خداوند	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۱	
پایداری در عزم	بازگشت	۰	۰	۲	۰	۱	۰	۰	۳
در مسیر	پایه های استوار	۱	۰	۰	۱	۳	۰	۰	۲۰
	برنامه ای برای فردا	۱	۰	۰	۰	۲	۰	۲	
	زندگی در دنیای امروز	۲	۱	۳	۰	۰	۲	۲	
جمع		۱۴	۱۰	۱۵	۶	۱۴	۱۳	۱۱	۸۴
درصد		۱۶/۶۶	۱۱/۹۰	۱۷/۸۵	۷/۱۴	۱۶/۶۶	۱۵/۴۸	۱۳/۰۹	۱۰۰
بخش	دروس / مقوله های شناخت خود	فهم هویت	خودیابی و تلاش برای آن	خودسازی و تلاش برای آن	آگاهی بخشی با انواع خود (جسمی، روحی، معنوی، خدایی)	ارتباط خود با خدا	ارتباط خود با خود	ارتباط خود با طبیعت	جمع
اندیشه و قلب	هستی بخش	۲	۱	۱	۲	۳	۱	۱	۴۵
	یگانه بی همتا	۰	۱	۱	۲	۱	۰	۱	
	حقیقت بندگی	۱	۱	۰	۱	۲	۱	۰	
	در مسیر اخلاص	۱	۲	۱	۰	۰	۱	۱	

	قدرت پرواز	۲	۱	۱	۱	۰	۱	۲	
	سنت های خداوند	۱	۱	۲	۱	۰	۱	۲	
پایداری در عزم	بازگشت	۲	۲	۱	۱	۰	۱	۱	۸
در مسیر	پایه های استوار	۲	۱	۳	۰	۰	۲	۱	۲۹
	برنامه ای برای فردا	۱	۲	۱	۰	۱	۲	۲	
	زندگی در دنیای امروز	۲	۱	۳	۱	۰	۲	۲	
جمع		۱۴	۱۳	۱۴	۹	۷	۱۲	۱۳	۸۲
درصد		۱۷/۰۷	۱۵/۸۵	۱۷/۰۷	۱۰/۹۷	۸/۵۳	۱۴/۶۳	۱۵/۸۵	۱۰۰

براساس نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی پایه دوازدهم مقوله توصیف صفات خداوند با ۱۴ مورد (۱۶/۶۶ درصد)، القای تفکر ورزیدن درجهان با ۱۰ مورد (۱۱/۹۰ درصد)، توصیف انسان خداگونه با ۱۵ مورد (۱۷/۸۵ درصد)، راهنما شناسی با ۶ مورد (۷/۱۴ درصد)، شناخت معاد و اعتقاد به آن با ۱۴ مورد (۱۶/۶۶ درصد)، روشهای تربیتی خداشناسی با ۱۳ مورد (۱۵/۴۸ درصد) و تفکر در قرآن با ۱۱ مورد (۱۳/۰۹ درصد) به خود اختصاص داده اند.

براساس نتایج به دست آمده حاصل از تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی پایه دوازدهم در شناخت خود مقوله فهم هویت ۱۷/۰۷ درصد ، خودیابی و تلاش برای آن ۱۵/۸۵ درصد، خوسازی و تلاش برای آن ۱۷/۰۷ درصد، آگاهی بخشی با انواع خود با ۱۰/۹۷ درصد، ارتباط خود با خدا با ۸/۵۳ درصد، ارتباط خود با خود ۱۴/۶۳ و ارتباط خود با طبیعت ۱۵/۸۵ درصد از محتوا رو به خود اختصاص داده اند.

نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر با هدف واکاوی کتابهای دینی دبیرستان دوره ی متوسطه دوم در مورپذیرش اعتقادات دینی با گرایش شناختن خود و شناخت خداوند نشان داد که در کتاب دین و زندگی پایه دهم تعداد ۱۳۰ مورد از شاخص های شناخت خدا و تعداد ۱۰۸ مورد شاخصهای شناخت خود مورد توجه بوده است، در کتاب پایه یازدهم ، تعداد ۱۷۳ مورد مربوط به شاخصهای شناخت خداوند و تعداد ۹۹ مورد مربوط به شناخت خود یافت شد همچین در کتاب دین و زندگی پایه دوازدهم تعداد ۸۴ مورد مربوط به شاخصهای شناخت خداوند و تعداد ۸۲ مورد مربوط به شاخصهای شناخت خود مورد توجه بوده است.در پژوهش های همسو می توان گفت که در تحقیقی که توسط رگنروس(۲۰۰۷) در رابطه یادگیری و آموزش مربوط به فعالیت های دینی در اهداف برنامه های درسی که مربوط به فراگیری ادیان، عقاید، ارزش ها، اعتقاد به خدا، شناخت خود انجام شده است به این نتیجه رسید که در پی آموزش های دینی ، شناخت خدا و خود، ارزش ها و عقاید امکان پذیر است و گرایش های افراد جوان به این موارد گسترش پیدا کرده است.هچنین سالاری و همکاران (۱۳۹۳) عدم توجه به ابعاد چهارگانه ارتباط با خدا، خود، طبیعت و مخلوقات در کتب دین و زندگی دوره متوسطه را تایید نمود و اذعان می دارند که علی‌رغم دغدغه‌ی مؤلفین آن در خصوص پرداختن به روابط چهارگانه ـ در عمل نتوانسته است آن‌طور که شایسته است در جهت تبیین این روابط موفق عمل کند؛ زیرا اولاً مباحث مطروحه در این حوزه از جهت کمّی متناسب با آن‌چه در دین اسلام مطرح شده، نیست و ثانیاً در تبیین روابط چهارگانه، بخش وسیعی از حجم کتب را گزاره‌های از جنس باور تشکیل داده است. بیراوند (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای کتاب های دین وزندگی دوره متوسطه نظری از نظر توجه به رویکردهای تربیت اخلاقی و خودسازی به این نتیجه رسید که در محتوای هر سه کتاب آموزش دین و زندگی متوسطه بیشترین فراوانی مربوط به رویکرد دینی با توجه به دین اسلام و کمترین فراوانی مربوط به رویکرد غیرمستقیم درکتاب های آموزش دین و زندگی سال دوم و سوم و رویکرد اجتماعی در کتاب آموزش دین وزندگی سال اول دوره متوسطه می باشد.نتایج تحقیق نشان می دهد، آموزش مفاهیم اخلاقی در محتوای کتاب های دین وزندگی دوره متوسطه بیشتر به روش های مستقیم آموزش اخلاق مانند موعظه وپند واندرز می باشد. نجفی و همکاران (۱۳۹۵) نیز از جهت توجه به سبک زندگی اسلامی در کتابهای دین و زندگی به این نتیجه رسیدند که از مجموع ۴۹۱۲ واحد ضبط شمارش شده در چهار کتاب دین و زندگی، ۷۳۲ فراوانی یا ۹/۱۴٪ به مباحث و مؤلّفه‌های سبک زندگی اسلامی مبتنی بر سوره مبارکه حجرات توجه شده و میزان آن در کتاب‌های دین و زندگی پایه اول، دوم، سوم و چهارم دوره متوسطه به ترتیب ۲۱۳، ۱۳۹، ۱۵۴ و ۲۲۶ مرتبه است. ۲. محور آداب زندگی ایجابی و مؤلّفه عدالت خواهی و حق طلبی به ترتیب با ۵۸۴ و ۶۸ مرتبه تکرار بیش‌ترین و محور آداب زندگی سلبی و مؤلّفهٔ بلند سخن نگفتن به ترتیب با ۱۴۸ و ۱۷ مرتبه تکرار کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. که به نوعی نشان دادن مولفه های دینی را در کتب درسی را مدنظر قرار داده است که خدایی شدن و جذب صفات خداوندی از نتایج پژوهش بوده است. در تبیین نتایج به دست آمده می توان گفت که توجه به شناخت خدا و صفات او و همچنین خودسازی و شناخت خود می توان ضامن بقای جامعه اسلامی باشد چرا که صفات خداوندی و شناخت آنها به نوعی راهنمای شفافی برای بهزیستی و بهتر زندگی کردن ما انسانهاست. در این میان نیز آموزش و پرورش وظیفه ی خطیر و سنگینی را برعهده دارد که در امر تحقق شناخت خدا و خود، محتوای با کیفیت بالا تولید نماید و در کتابهای درسی بگنجاند لذا پژوهش دراین امر ، می تواند رهنمودها و دستورالعمل هایی را برای متخصصان تولید محتوا، پیشنهاد دهد تا محتوای تزریق شده به روح و جان دانش آموز دوره متوسطه که سرشار از سوالات هستی شناسی است ضامن خدایی شدن او و شناخت هر چه بیشتر خود باشد.

پیشنهادات کاربردی :

به نظر اگر در پایه دهم بیشتر روی خود شناسی کار شود و در یازدهم روی خدا شناسی و در دوازدهم ارتباط انها را با هم بر قرار کند مناسب است

منابع

Regnerus, Mark (2007). Religious Education. [Online], <http://qca.org.UK/curriculum>. [Feb.18, 2009].

سالاریان، صدیقه، اوطالبی، ،پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ادیان و مذاهب.

بیراوند، فضل الله (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتاب های دین وزندگی دوره متوسطه نظری از نظر توجه به رویکردهای تربیت اخلاقی و خودسازی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر رجایی

نجفی ، حسن ، جعفری هرندی، رضا و سبحانی نژاد مهدی (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب‌های دین و زندگی دوره متوسطه، اندیشه های نوین تربیتی، دوره ۱۱ شماره ۱.محمودشریفی .عباسعلی شاملو،باقری(۱۳۸۰)،ملاصدرا(۱۳۶۸)، برندن نلسون(۲۰۰۲)،کیلایی(۱۹۸۸)،عطاران(۱۳۸۲)،غزالی در کیمیای سعادت،شریعتمداری(۱۳۷۹)